

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА ЯК ЗАСІБ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕЗУЛЬТАТІВ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЕГМЕНТІВ

У статті доведено доцільність проведення аналізу результатів фінансово-господарської діяльності сегментів та наведено методіку застосування рейтингової оцінки в умовах децентралізації управління за сегментами. Отримана інформація є основою для прийняття рішень управлінським персоналом щодо подальшої діяльності кожного сегменту.

The appropriateness of the analysis of the financial and economic activity of segments and the method of rating assignment in the conditions of decentralization of segments management is proved in the article. The information obtained is the basis for decision making by management in relation to subsequent activity of every segment.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасні нестабільні економічні умови, підвищення рівня конкуренції змушують підприємства використовувати нові технології управління, які б покращили рівень ефективності діяльності господарюючого суб'єкта. Ефективність діяльності безпосередньо залежить від отриманого результату, тому його можна вважати критерієм досягнення завдань, що поставлені перед системою управління. Оцінити ефективність фінансово-господарської діяльності сегментів досить складно в умовах різноспрямованої динаміки показників, тобто коли обсяг реалізації, наприклад, збільшується, а фінансовий результат зменшується, або фондівіддача збільшується, а середній виробіток на одного працівника за період знижується. Використовуючи такі дані менеджера важко сформулювати цілісний висновок за результатами діяльності сегмента у звітному періоді. Можливо сформулювати лише окремі висновки про ефективність використання основних засобів, трудових ресурсів тощо.

Водночас, не викликає сумніву доцільність проведення рейтингової оцінки ефективності фінансово-господарської діяльності, що дозволить порівняти результати діяльності виділених сегментів підприємства в одному звітному періоді або зіставити між собою результати функціонування сегменту в різні періоди.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Звітність за сегментами та її аналіз була об'єктом дослідження учених далекого і близького зарубіжжя, та вітчизняних науковців, зокрема, М. А. Вахрушиної [1, с.23–31; 2, с.18–28], Н. А. Єрмакової [3, с.14–21], Є. В. Мниха [4, с.412], І. А. Слабодняка [5, с.32–39; 6, с.11–22].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведення рейтингової оцінки ефективності фінансово-господарської діяльності на практиці функціонування сучасних суб'єктів господарювання змістовно не розглядалось, що і викликало необхідність подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є проведення рейтингової оцінки ефективності фінансово-господарської діяльності сегментів та наведення методик застосування рейтингової оцінки в умовах децентралізації управління за сегментами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для проведення рейтингової оцінки ефективності діяльності виділених звітних сегментів вихідні данні надаються у вигляді матриці x_{ij} , тобто значення i -го показника по j -му сегменту чи періоду. Залежно від того, яке значення показника є оптимальним (еталонним) – мінімальне чи максимальне, стандартизований показник доцільно визначати за такими формулами:

- якщо за еталон прийнято максимальне значення показника, то r_{ij} розраховується за формулою:

$$r_{ij} = \frac{X_{ij}}{X_{i\text{ооп}}} \quad (1)$$

де r_{ij} – стандартизований i -й показник по j -му сегменту (періоду);

X_{ij} – значення i -го показника по j -му сегменту (періоду);

$X_{i\text{ооп}}$ – еталонне значення i -го показника серед значень, прийнятих для розрахунку;

- якщо за еталон прийнято мінімальне значення показника, то r_{ij} розраховується за формулою:

$$r_{ij} = \frac{X_{i\text{ооп}}}{X_{ij}} \quad (2)$$

Таким чином, значення стандартизованого показника, незалежно від того максимальне чи мінімальне значення буде прийнято як еталонне (оптимальне), завжди буде ≤ 1 . У деяких випадках в якості еталонного показника приймається середній рівень показника, коли високе і низьке значення не є бажаними (наприклад коефіцієнт оборотності активів, деякі показники платоспроможності).

У даному випадку стандартизований показник доцільно розраховувати за формулою:

- якщо значення показника менше, ніж значення, прийняте за еталон, то r_{ij} розраховується за формулою:

$$r_{ij} = \frac{X_{ij}}{X_{i\text{ооп}}} \quad (3)$$

- якщо значення показника більше, ніж значення, прийняте за еталон, то r_{ij} розраховується за формулою:

$$r_{ij} = \frac{X_{i\text{ооп}}}{X_{ij}} \quad (4)$$

Отже, в даному випадку значення стандартизованого не може бути > 1 .

При визначенні рейтингової оцінки результатів фінансово-господарської діяльності також за оптимальне значення можна використовувати середній рівень показника:

- якщо значення показника менше середнього – оптимального рівня, то r_{ij} розраховується за формулою:

$$r_{ij} = \frac{X_{ij}}{X_{i\text{ооп}}} \quad (5)$$

- якщо значення показника більше середнього – оптимального рівня, то стандартизований показник (r_{ij}) прирівнюється до 1.

Значення рейтингової оцінки для кожного аналізованого сегменту діяльності (періоду) розраховується за формулою:

$$R_j = \sqrt{(1 - x_{1j})^2 + (1 - x_{2j})^2 + \dots + (1 - x_{nj})^2} \quad (6)$$

де R_j – рейтингова оцінка для j -го сегменту (періоду); x_{1j} , x_{2j} , x_{nj} – стандартизовані показники j -го сегменту (періоду).

Відповідно до наведеної формули найвищу рейтингову оцінку фінансово-господарської діяльності буде мати сегмент (період), у якого мінімальне значення рейтингової оцінки. Вихідні дані для проведення рейтингової оцінки наведено в табл. 1.

Вихідні дані для проведення рейтингової оцінки
(за матеріалами ПАТ «Українська гірничо-металургійна компанія»)

Показник	Звітний сегмент			
	Оптова торгівля	Роздрібна торгівля	Експортні операції	Торгівля напівфабрикатами
Фінансовий результат (прибуток) сегмента, тис. грн.	74824,04	19996,56	904,1	1090,98
Дохід від реалізації, тис. грн.	827258,88	442712,76	150263,82	85634,22
Середня вартість активів сегмента, тис. грн.	543095,16	368188,68	277870,34	158824,46
Середня вартість оборотних активів сегмента, тис. грн.	230164,33	163906,5	118930,2	84898,46
Рентабельність реалізації, %	9,04	4,52	0,6	1,27
Рентабельність активів, %	13,78	5,43	0,33	0,69
Рентабельність оборотних активів, %	32,51	12,2	0,76	1,29
Коефіцієнт оборотності активів	1,52	1,2	0,54	0,54

За оптимальне значення для визначення рейтингу сегментів по коефіцієнту оборотності активів прийнято середнє значення між найменшим та найбільшим показниками, по трьох інших показниках за оптимальне значення прийнято максимальне значення показника.

Наступним кроком є розрахунок стандартизованих показників сегментів та визначення їх суми (табл. 2).

Використовуючи наведені дані, визначимо рейтинг сегментів: найвищий рейтинг має сегмент «Оптова торгівля», а найгірші результати у сегмента «Експортні операції» (табл. 3).

Таблиця 2

Стандартизовані показники сегментів
(за матеріалами ПАТ «Українська гірничо-металургійна компанія»)

Показник	Звітний сегмент				Оптимальне значення
	Оптова торгівля	Роздрібна торгівля	Експортні операції	Торгівля напівфабрикатами	
Рентабельність реалізації, %	9,04	4,52	0,6	1,27	9,04
r_1	1	0,50	0,07	0,14	
Рентабельність активів, %	13,78	5,43	0,33	0,69	13,78
r_2	1	0,39	0,02	0,05	
Рентабельність оборотних активів, %	32,51	12,2	0,76	1,29	32,51
r_3	1	0,38	0,02	0,04	
Коефіцієнт оборотності активів	1,52	1,2	0,54	0,54	1,03
r_4	0,68	0,86	0,52	0,52	
Сумарне значення	3,68	2,13	0,64	0,75	x

Таблиця 3

Рейтингова оцінка діяльності сегментів

Показник	Звітний сегмент			
	Оптова торгівля	Роздрібна торгівля	Експортні операції	Торгівля напівфабрикатами
Рейтингова оцінка (R)	0,57	1,37	1,84	1,8
Місце	1	2	4	3

Проте, важливим є не лише визначення місця, яке зайняв той чи інший сегмент за результатами рейтингу, але й порівняння рівня досягнутого рейтингу з максимально можливим. Оскільки максимальний рівень стандартизованого показника дорівнює 4, то за сегментом «Оптова торгівля» рівень досягнутого рейтингу складає 92% від максимально можливої величини, при сумарному значенні стандартизованого показника – 3,68, за сегментом «Роздрібна торгівля» – 53,25%, за сегментом «Експортні операції» – 16%, а за сегментом «Торгівля напівфабрикатами» – 18,75% від максимуму. Відповідно, враховуючи те, що сегмент «Торгівля напівфабрикатами» посідає 3 місце у рейтинговій оцінці фінансово-господарської діяльності, його рейтинг порівняно з максимально можливою величиною є дуже низький.

Також, для оцінки результатів рейтингу можна встановити певні інтервали в які, при попаданні сумарного стандартизованого показника, буде робитися висновок про відповідне порівняльне положення сегменту (періоду). Якщо використовується чотири рівні для цілей управління, куди можуть бути віднесені сегменти (періоди), то доцільно виділити такі інтервали:

- 1-й рівень (найкращий) – $r \in [0,75 * n; n]$;
- 2-й рівень $r \in [0,5 * n; 0,75 * n]$;
- 3-й рівень $r \in [0,25 * n; 0,5 * n]$;
- 4-й рівень (найгірший) $r \in [0; 0,25 * n]$, де n – кількість показників, які використовуються для розрахунку сумарного стандартизованого показника.

Отже, залежно від кількості рівнів, «крок», із використанням якого визначається довжина кожного інтервалу, розраховується за такою формулою:

$$\text{Крок інтервалу} = \frac{1}{m} \quad (7)$$

де m – кількість інтервалів, із використанням яких проводиться рейтингова оцінка.

Висновки і перспективи подальших розробок. Підсумовуючи вищевикладений матеріал можна зробити такі висновки. За допомогою оцінки рейтингу фінансово-господарської діяльності підприємства можна порівняти ефективність діяльності виділених сегментів, результати діяльності в одному періоді з результатами діяльності в іншому періоді не по одному показнику, а по декількох, що дасть можливість управлінському персоналу зробити більш обґрунтований висновок та прийняти правильне рішення.

Список використаної літератури

1. Вахрушина М. А. Содержание анализа сегментарной отчетности и его информационное значение / М. А. Вахрушина // Международный бухгалтерский учет. – 2011. – № 7 (157). – С. 23–31.
2. Вахрушина М. А. Содержание анализа сегментарной отчетности и его информационное значение / М. А. Вахрушина // Международный бухгалтерский учет. – 2011. – № 8 (158). – С. 18–28.
3. Ермакова Н. А. Анализ сегментарной отчетности / Н. А. Ермакова, Л. И. Шарипова // Экономический анализ: теория и практика. – 2011. – № 6 (213). – С.14–21.
4. Мних Є. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Є. В. Мних, Н. С. Барабаш. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 412 с.
5. Слободняк И. А. Принципы анализа информации внутренней бухгалтерской управленческой отчетности / И. А. Слободняк // Международный бухгалтерский учет. – 2010. – № 18 (150). – С. 32–39.
6. Слободняк И. А. Бухгалтерская управленческая отчетность как система учетно-аналитической информации о деятельности организации / И. А. Слободняк // Международный бухгалтерский учет. – 2011. – № 19 (169). – С. 11–22.

Стаття надійшла до редакції 05.12.2013.